

Pétervári Máté

adjunktus

Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Magyar Jogtörténeti Tanszék

„EGÉSZEN ÚJ CSÓDOSZTÁLYZATI PROJECTUM” - A CSÓDJOGI SZABÁLYOK HELYREÁLLÍTÁSA
AZ IDEIGLENES TÖRVÉNYKEZÉSI SZABÁLYOKBAN*

Debreceni Jogi Műhely, 2021. évi (XVIII. évfolyam) 3-4. szám (2022. február 15.)

DOI 10.24169/DJM/2021/3-4/8

Abstract: After the failure of the Hungarian Independence War of 1848-1849, the neoabsolutism which was the ruling of the Franz Joseph I from 1851 to 1860 reformed the Hungarian legal system. The emperor aimed at legal unification of Austrian Empire therefore he introduced the Austrian codes to Hungary. In 1860 the Austrian emperor eased the absolutistic government attitude with the issuing of the October Diploma and restored the Hungarian jurisdiction and public administration system which functioned before 1847. He charged the Lord Chief Justice, gr. György Apponyi who was recently appointed by him with the realisation of this restitution. That's why Apponyi summoned a meeting for the Hungarian lawyers in 1861 which called the Conference of the Lord Chief Justice. This assembly specified the material and procedural law for the Hungarian courts.

In this paper I examine the effect of this conference on the bankruptcy law, and I present the provisions of the Conference of Lord Chief Justice concerning bankruptcy law and the driving forces of the regulation based on the assembly's records. The conference put into force the first Hungarian Bankruptcy Act (Act 22 of 1840) instead of the Austrian provisional bankruptcy procedure. The Hungarian literature typically includes about this regulation that the assembly only adjusted material and procedural rules of the Bankruptcy Act to the requirements of the civil era. I demonstrated with archival sources and views of conference's participants that the modifications generated bigger changes in the Hungarian bankruptcy practice. In addition, the first appearance of the deed of arrangement without bankruptcy proceedings in Hungary was connected to the neoabsolutism of which the Hungarian lawyers expressed their opinions.

Keywords: Conference of Lord Chief Justice, bankruptcy law, Provisional Judicial Rules, land register, reshaping of feudal judicial system, classification of claims

Absztrakt: Az 1848-49. évi szabadságharc bukása után a neoabszolutizmus jelentősen átalakította a magyar jogrendszert, mivel az Osztrák Császárság jogi egységesítése céljából az osztrák törvénykönyvek bevezetésére került sor. Ferenc József az Októberi Diploma kiadásával enyhített a korábbi abszolút kormányzati felfogáson, valamint visszaállította az 1847 előtti magyar közigazgatási és törvénykezési szervezetet. Ennek keresztülvételével az újonnan kinevezett országbíró, gr. Apponyi Györgyöt bízta meg, aki ebből a célból egy tanácskozást hívott össze. Ez a gyűlés a magyar történetírásba Országbírói Értekezlet néven vonult be, amely rendelkezett a magyar bíróságokon alkalmazandó joganyagról.

Jelen tanulmányban ezen tanácskozás csődjogra gyakorolt hatását vizsgálom, amelynek keretében bemutatom az Országbírói Értekezlet e jogterületre vonatkozó rendelkezéseit és a gyűlésen készült jegyzőkönyv alapján a szabályozás „mozgatórugóit”. Az osztrák ideiglenes csődrendtartás helyett ugyanis

---

* Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-4-SZTE-41 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

ismételten hatályba léptették az első magyar csődtörvényt, az 1840:22. tc.-et. A szakirodalomban ennek kapcsán jellemzően csupán az jelenik meg, hogy az Országbírói Értekezlet a polgári korszak változásaihoz idomította a törvénycikk anyagi és alaki szabályait. A tanácskozás résztvevői által kifejtett álláspontok és levéltári források ismertetésével szemléltetem, hogy a módosítások ennél komolyabb változásokat generáltak. Emellett a csődönkívüli kényszeregyezés első magyarországi megjelenése is a neoabszolutizmus korszakához kapcsolódott, amelyre szintén reagált a magyar jogtudomány színe-javát felvonultató értekezlet.

Kulcsszavak: Országbírói Értekezlet, csődjog, Ideiglenes Törvénykezési Szabályok, telekkönyv, rendi bírósági szervezet formálása, követelések osztályozása

1. Bevezetés

A váltótörvények megalkotásának igénye végigkísérte a teljes reformkort, amely az 1839/40. évi országgyűlés alkalmával valósulhatott meg. (Horváth 2004, pp. 7-8.) Az ekkor az országgyűlés által elfogadott hét törvényt együttesen nevezték a váltótörvényeknek, amelyek közül a csődületről szóló 1840:22. tc. szabályozta törvényileg a korábban csupán a szokásjog által meghatározott csődeljárást. (Kertész, 2007, p. 40; Balogh, 2011, p. 1; Halmos – Klement, 2013, p. 142) A Deák Ferenc hatékony fellépésének köszönhetően megalkotott jogszabályt azonban a neoabszolutizmus folyamán jelentkező, az osztrák törvénykönyvek magyarországi meghonosítására irányuló hullám elsöpörte. (Deák, 2009, p. 43) Az Osztrák Császárság joganyagának egységesítésére irányuló törekvés viszont a csődeljárás szabályozásakor megakadt, ugyanis nem az örökös tartományokban alkalmazott csődrendtartás hatályba léptetésére került sor, hanem kísérleti jelleggel az osztrák jogtudomány által kiformált új csődeljárás bevezetésére.

Az Októberi Diploma elfogadását követően összehívott Országbírói Értekezlet viszont módosításokkal ismételten hatályba léptette 1861-ben a váltótörvényeket, így az 1840:22. tc. rendelkezéseit is. Ennek összehívását az Októberi Diplomával egyidejűleg kiadott császári leiratok generálták, amelyek értelmében az uralkodó elrendelte az 1847 előtti bírósági szervezet újjáalakítását. Ferenc József ezzel egyidejűleg újra betöltötte az országbírói méltóságot, akit e feladattal bízott meg. (Képegy, 2017, p. 79) A gr. Apponyi György, országbíró által vezetett tanácskozás az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokban (a továbbiakban: ITSZ) szabta meg azokat az anyagi és eljárásjogi szabályokat, (Homoki-Nagy, 2017, p. 48) amelyeket alkalmazhatott a helyreállított magyar bírósági szervezet. Az értekezlet által meghatározott alapelveknek megfelelően alakították át az 1840. évi csődtörvény szabályait is, (Korsósne Delacasse, 2011, p. 69) amely változások bemutatása jelen tanulmány célja, különösen, mivel a fizetéseképtelenségi eljárás reformját megvalósító 1881. évi XVII. tc. elfogadásáig e szabályok képezték a csődügyekben alkalmazandó joganyagot a bíróságok számára.

Az Országbírói Értekezlet 1861. január 23-án kezdte meg működését az ország vezető jogászainak, főként ügyvédek és bírák részvételével. (Deák, 2017, p. 558) Ezt megelőzően 1861. január 20-án nevezte ki az uralkodó az ismételten megalakítandó Hétszemélyes Tábla bíráit, akik a február 1-jével megszűnő Legfőbb Ítélszék és Semmítőszék magyar osztályának helyébe léptek. (Ráth, 1861a, p. 1) A szervezeti kérdések nehezen feloldható problémákat nem okoztak, azonban az alkalmazandó joganyag jelentős kérdéseket vetett fel. Az Országbírói Értekezlet tagjai a munkát így annak az elvi kérdésnek a megvitatásával kezdték, hogy miképpen valósítható meg a magyar jogszabályok ismételt hatályba léptetése 12 év elmúltával. A vita alkalmával az a döntés született, hogy az 1848 előtti magyar jogszabályok ismételt hatályba léptetése szükséges, azonban ezeket az azóta bekövetkezett változásokhoz kell idomítani. Ennek elvégzése pedig nem hagyható az országgyűlésre, mivel a folyó ügyek felfüggesztése a jogbiztonság sérelmével járna. Az először Horvát Boldizsár által javasolt módon így alválasztmányokat alakítottak az Országbírói Értekezlet részvevőiből a módosítások kidolgozására. (Ráth, 1861a, p. 36)

2. A csődjog az Országbírói Értekezlet előtt

A csődeljárás átalakítását a hat alválasztmány közül a „*Váltó, áruszerzési, csőd, kereskedelmi, vásárbíróági, fuvarozási törvények és az egyezményi eljárásra nézve*” nevet viselő kapta feladatául, amelynek tagjai Zsoldos Ignác, Fabinyi Teofil, Széher Mihály, Ráth Károly, Soltész Albert, Rózsa Lajos és Manó István voltak. (Ráth, 1861a, p. 62) Közülük Zsoldos (Koi, 2013, p. 26; Máthé, 1982, p. 221) és Fabinyi az újjáalakított Hétszemélyes Tábla bírái közül került ki, míg Széher, Ráth és Soltész az ügyvédség képviselőjében vehetett részt az Országbírói Értekezleten. Rózsa Lajos a pesti kereskedelmi és iparkamara titkáráként, míg Manó István a pesti nagykereskedői testület tagjaként csatlakozott az alválasztmányhoz, amellyel a kereskedői érdekek képviselőjét kívánták biztosítani az alválasztmány jogász tagjai. (Ráth, 1861a, p. 106)

3. A csődpereket elbíráló fórumrendszer átszervezése az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokban

Az már az előzetes tanácskozás alkalmával sem képezte vita tárgyát, hogy az 1840. évi csődtörvény alkalmas az ismételt hatályba léptetésre, (Ráth, 1861a, p. 21) sőt a csődeljárás elismertségét a korabeli magyar jogászok körében jól mutatja, hogy a polgári alaki jog írásbeli perre vonatkozó szabályait is ehhez kívánta idomítani több felszólaló. (Ráth, 1861a, p. 22) Az anyagi és polgári törvényeket kidolgozó alválasztmány javaslatára ezen elképzelésnek megfelelően az osztrák polgári perrendtartás helyébe a rendes váltóeljárás és a csődeljárás szabályait léptették. (Ráth, 1861a, p. 76) Az Országbírói Értekezlet a megbízott alválasztmánnyal egyetértve így a csődeljárások vonatkozásában hatályba léptette ismételten az 1840:22. tc.-et az 1844:7. tc.-ben szereplő módosításokkal. (Ráth, 1861a, p. 107)

A rendi viszonyok megszűnése következtében a polgári perekben az eljáró bíróságok illetékességének meghatározásakor nem a peres felek rendi jogállása, hanem a lakóhelyük fekvése vált döntő tényezővé. Ezen alapelvhez igazította az Országbírói Értekezlet a csődperek fórumrendszerét is. A csődeljárás megindításakor ennek ellenére döntő jelentőségű maradt a vagyonbukott személye, ugyanis eltérő illetékességi szabályokat határozott meg a magyar országgyűlés az 1839/40. évi jogalkotás alkalmával annak függvényében, hogy bejegyzett kereskedő-e az adott egyén. A bejegyzett kereskedői státuszt az 1840:16. tc. teremtette meg azok számára, akik a váltótörvénytől vagy az illetékes törvényhatóságnál a megszabott szabályok szerint magukat bejegyeztették.

Az eljáró bíróságok meghatározásakor az 1840:22. tc. azonban már megalkotásakor is progresszív irányultságú volt azáltal, hogy a bejegyzett kereskedők esetében figyelmen kívül hagyta a rendi jogállást. E tekintetben tehát jelentős változtatást nem igényeltek az illetékességi szabályok az ITSZ-ben. A kereskedési telep elhelyezkedése határozta meg azt, hogy az adott ügyben a vármegyei törvényszék vagy a városi tanács illetékes, tehát a szabad királyi városban, vagy a rendezett tanáccsal bíró mezővárosban kereskedelmi tevékenységet folytató nemesek kikerültek a vármegyei törvényszék joghatósága alól már 1840-ben, amelyet csak fenn kellett tartania az Országbírói Értekezletnek.

A nem bejegyzett kereskedők esetében viszont már a rendi hovatartozás és a nemesi javak fekvése határozta meg a bíróság illetékességét az eredeti törvényben (Bár már ekkor is a nemesi javakkal nem rendelkező nemesek a szabad királyi városok joghatósága alá kerültek a csődperek tekintetében.), így ennek megváltoztatására 1861-ben kifejezetten szükség volt. A nemesi privilégiumok elenyésztek, így kizárólag a lakóhely határozta meg az ITSZ szerint, hogy a vagyonbukott esetben a vármegyei törvényszék vagy a városi tanács járhat el. Emellett egyetlen kivétellel a szabad királyi városok bíróságaival egyenrangúvá tette a jogalkotó az 1840:22. tc.-ben a rendezett tanáccsal bíró mezővárosok törvénykezési fórumait, így ezzel mintegy megelőlegezte az ITSZ-ben is rögzített állapotot. Ez az egyetlen kivétel, miszerint az 1840:22. tc. értelmében kizárólag a mezővárosban lakó, nem nemes, nem bejegyzett kereskedők esetében nyert illetékességet a csődperekben a mezővárosi tanács, míg a mezővárosban lakó nem bejegyzett kereskedő nemesek továbbra is a vármegyei törvényszék joghatósága alatt maradtak, szintén elenyészett az Országbírói Értekezlet átalakításai nyomán. Az úriszékek nem bíraskodhattak ezekben az ügyekben már a reformkori törvény szerint sem, így ez nem igényelt változást a csődtörvény helyreállításakor sem. A kerületi ítélőtáblának az 1840:22. tc.-ben már szűkre szabott illetékességi körét pedig tovább szűkítették. Az első magyar csődtörvény szerint ugyanis csak akkor

bíráskodhattak csődügyekben a kerületi ítélőtáblák, ha a nemesi birtoka a vagyombukottnak több vármegyében feküdt és az állandó lakóhelye nem volt megállapítható vagy az országon kívül lakott. Az ITSZ ezt megfordítva az állandó lakóhely és az utolsó ismert lakóhely hiánya esetén vette csak figyelembe az ingatlan fekvését. Ha pedig ez több törvényhatóságot érintett, akkor biztosított csupán eljárási jogosultságot a kerületi ítélőtáblák számára. Emellett a polgári kor kívánalmainak megfelelően a korábbi törvényben a király számára kivételesen biztosított kijelölési jogot elhagyták, így a csőd megnyitása érdekében először megkeresett kerületi ítélőtábla járhatott el a csődügyben, ha több kerületet érintett a vagyombukott ingatlanja.

Az Országbírói Értekezlet keretében a csődtörvény átformálására kiküldött alvásztmány figyelemre méltó javaslattal állt elő e kérdésben. Azt javasolták, hogy a váltótörvényszékeket vonják be a csődeljárások lefolytatásába az e váltótörvényszékek székhelyén székhellyel rendelkező bejegyzett kereskedők, gyárosok, közkereseti társaságok esetében. Ezt azzal indokolták, hogy e bíróságok járhatnak el e jogalanyok más kereskedelmi tárgyú pereiben is, valamint a pesti székhelyű bejegyzett kereskedők csődjeit jelenleg is a pesti kereskedelmi törvényszék bírálja el. (Ráth, 1861a, p. 113) Az értekezlet azonban elvetette ezt a javaslatot. A javaslat végül az 1871:XXXI. tc. megalkotásakor talált országgyűlésileg támogatásra, így mintegy tíz évvel később mégis külön bírói fórumhoz, a buda-pesti kereskedelmi és váltótörvényszékhez utalták az ország fővárosában működő kereskedelmi szereplők csődpereit más eddig a váltótörvényszékekhez rendelt ügyek mellett. Különösen érdekes, hogy ezen gazdasági jellegű ügyeket e bírói fórumhoz rendelték, ha figyelembe vesszük, hogy ezzel párhuzamosan a törvényhozó az 1871:XXXI. tc.-ben megszüntette a korábbi váltótörvényszékeket a buda-pesti kivételével. A váltótörvényszékek megszüntetését az egyszerűsítéssel és az ipar- és kereskedőtestületek kérésével magyarázták ekkor, (KI III, 1870, p. 275) míg a buda-pesti fenntartására a fővárosi élénk forgalom és kereskedés okán volt szükség. (KI III, 1870, p. 276)

A csődjogi szabályokról is döntő alvásztmány emellett javaslatában kiiktatta a kerületi ítélőtáblákat a csődpereket bíráló fórumok köréből, (Ráth, 1861a, p. 113) amely megoldás követte a kérdést általánosan szabályozó alvásztmány javaslatát. Végül azonban a kerületi ítélőtáblák fenntartása mellett döntött az Országbírói Értekezlet arra hivatkozva, hogy a magyar törvények önkényes megváltoztatására jogosultságuk nincsen. (Ráth, 1861b, pp. 388-389) Ahogyan már említésre került, a kerületi ítélőtáblák illetékességét a csődperek vonatkozásában kiterjesztették azokra az esetekre, ha a nem kereskedő vagyombukott jelenlegi és utolsó lakóhelye sem kideríthető, az ingatlanjai pedig több törvényhatóságot érintenek, ugyanis ilyenkor az elsődleges illetékességi ok helyébe a másodlagos lépett, miszerint az ingatlanjavarok fekvése határozza meg az illetékességet. Ha az érintett törvényhatóságok csak egy kerületi ítélőtábla területét érintették, akkor az illetékességet valóban ez határozta meg, viszont ha több kerületi ítélőtábláét, akkor az először megkeresett kerületi ítélőtábla bírálhatta el az ügyet. Ez a megoldás jelentősen komplikálta az első javaslatot, mivel aszerint ezekben az ügyekben az először megkeresett törvényhatóság bírósága járhatott volna el.

A kerületi ítélőtáblák fenntartása azonban végül ideiglenesnek bizonyult, mert a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában elfogadott 1868:LIV. tc.-ben a jogalkotó az elsőfokú bíróságok köréből kivette a kerületi ítélőtáblákat. (Balogh, 2017, p. 58) Emiatt a csődügyekben elsőfokon eljáró bíróságokat újraszabályozták. A kerületi ítélőtáblák illetékességi szabályainak helyébe a korábban az alvásztmány által javasolt megoldás lépett, így az állandó lakóhellyel nem rendelkező, nem kereskedő vagyombukott esetében az ingatlanvagyónak a fekvését kellett figyelembe venni az illetékesség megállapításakor, ha azonban ez több törvényszék illetékességi területét érintette, akkor az először megkeresett megyei vagy városi törvényszék volt jogosult eljárni. Az alvásztmány eredeti javaslatát olyan módon változtatta meg ez a rendelkezés, hogy lehetővé tette az ingó vagyon fekvésének figyelembevételét az illetékesség megállapításakor, ha nemcsak állandó lakhellyel, hanem ingatlanvagyonnal sem rendelkezett a vagyombukott.

A bírósági szervezet kapcsán érdemes még megjegyezni, hogy az 1840:22. tc.-re hivatkozva kívánta a polgári anyagi és alaki törvények kidolgozására kiküldött alvásztmány a megyei törvényszékek állandóvá tételét, amellyel a vármegyék önkormányzati hatásköreinek megsértését elkerülendő ugyan ódzkodott, azonban helyette az érvényes bírói ítélethez öt állandó bírói tag jelenlétét végül megkívánta az alispán mellett. (Ráth, 1861a, p. 79) A javaslatot az Országbírói Értekezlet az alispánt is beleszámítva öt tagra

módosította, így a csődtörvényt alapul véve részben folyamatos működésűvé váltak az ITSZ értelmében a vármegyei törvényszékek. (Ráth, 1861b, p. 389) Emellett az ITSZ az 1840:22. tc.-et módosítva a Jászkun Kerület esetében is háromfokúra szűkítette a csődügyekben eljáró fórumrendszert, mivel a külön kerületi kapitányi törvényszékeket és a Királyi Táblát (Váltófeltörvényszéket) kiiktatták az ide tartozó ügyekben. Ez részben egyezett az Országbírói Értekezlet által elfogadott általános rendelkezéssel, amelynek értelmében a kerületi közgyűlés kérésére a Jászkun Kerület törvénykezési fórumait egységesítették az országos bírósági szervezettel, így megszüntették a külön kerületi kapitányi törvényszéket. (Ráth, 1861b, pp. 383-386) Az Országbírói Értekezlet a csődügyekben a fellebbezési jogosultságot a Jászkun Kerület esetén viszont csak a Hétszemélyes Táblára szűkítette a királyi kúria kétfokú fellebbezési rendszere helyett. Ennek célja az lehetett, hogy egységesen kétfokú fellebbvitelre nyíljon lehetősége a csődper érintettjeinek. A fellebbviteli bíróságokat általános jelleggel azonban nem módosította a tanácskozás, az alválasztmány pártolta a Váltófeltörvényszék fenntartását. (Ráth, 1861a, p. 112) Ez egészen 1870-ig maradt így, amikor az 1870:XVI. tc. a buda-pesti királyi ítélőtáblába olvasztotta a bírói fórumot. (Óvári, 1871, p. 112)

4. A telekkönyv fenntartásának hatása a csődjogi szabályokra

Az ITSZ a hatályában fenntartott 1855. évi telekkönyvi rendtartás okán jelentős kedvezményeket biztosított a jelzálogjogát a telekkönyvbe bejegyeztetett hitelezők számára. (Homoki-Nagy, 2017, p. 468) Ennek keretében ugyanis kivételes eljárási szabályokat biztosított az Országbírói Értekezlet a jelzáloghitelezőknek a csődperekben. (Ráth, 1861b, p. 186) Az alválasztmány javaslatára az elkülönített csődtömeg esetében ugyanis az eljárás meggyorsítására törekedtek. A valódisági ítéletet ennek következtében a csődbíróság az általános csődtömegre vonatkozótól elkülönítve meghozhatta, majd a perügyelő előterjesztése alapján az osztályozási végítéletről is külön dönthetett a bíróság. A fellebbezésekkel és a végrehajtásokkal sem kellett ennek megfelelően bevárni az általános csődtömeggel kapcsolatos kérdések elbírálását. (Ráth, 1861a, pp. 125-126) A csődnyitás telekkönyvben való feljegyzéséről a csődbíróság volt köteles gondoskodni, valamint a perügyelőt kötelezték a telekkönyv alapján a bejegyzett hitelezők jegyzékének elkészítésére, akiket hivatalból értesítettek a csőd megnyitásáról és a bejelentési határidőről. Emellett az Országbírói Értekezlet a kérdéssel foglalkozó alválasztmánya a telekkönyvhöz való igazodás érdekében teljesen megújította az 1840:22. tc. osztályozási sorrendjét.

Az alválasztmány ugyanis azt javasolta az Országbírói Értekezlet számára, hogy a csődvagyon minősége szerint három különböző egymástól független osztályozási sorrendet hozzanak létre. A telekkönyvbe betáblázott ingatlanokat és a zálogjoggal terhelt ingókat ugyanis elkülönítették az általános csődtömegetől. (Herczegh, 1872, p. 142) Ez a megoldás jelentősen átalakította az 1840:22. tc. szabályozását, ugyanis a telekkönyvi bejegyzéshez hasonló betáblázás (A betáblázás és a jelzálog jog telekkönyvi bejegyzése közötti különbségeket Fabinyi Teofil elismerte, de leszögezte, hogy a bonyodalmak elkerülése végett tervezetükben azonosnak tekintették ezeket.) (Ráth, 1861b, p. 193) esetén a követelés az eredeti törvény értelmében a harmadik osztályba tartozott, így számos követelés megelőzte az ilyen módon eljáró hitelezőket. Zsoldos Ignác fel is szólalt az Országbírói Értekezlet tanácskozásán, miszerint az alválasztmány tagjaként nem pártolja a csődtömeg ilyen típusú elválasztását. Ezt azzal indokolta, hogy az értekezletnek nincsen hatásköre új törvény alkotására, hanem csak a meglévő törvények szükséges kiigazítására. (Ráth, 1861b, pp. 184-185) Fabinyi Teofil a választmány többi tagjának álláspontját ismertette amellyel kardoskodott, hogy a jelzálog természetéből adódóan a jelzáloghitelező követelését minden más hitelezőt megelőzve kielégítheti. Ennek megfelelően az 1840:22. tc. jelentős módosításokat igényelt, mivel az első két osztály hitelezői nem előzhetik meg a jelzáloghitelezőket, amely visszasságot az eredeti törvény ezen rendelkezéseinek fenntartása okozott volna. (Ráth, 1861b, pp. 184-185)

Az Országbírói Értekezlet tanácskozásán komoly vitát generált a telekkönyv kérdése, mivel az ország számos területén 1861-ben a telekkönyv gyakorlati bevezetése még nem történt meg. Arról megoszlott a felszólalók véleménye, hogy ez mekkora területet érint. Széher Mihály szerint ez a probléma csupán 8-10 vármegyében áll fenn, míg Deák szerint legalább az ország 1/3-át, gr. Barkóczy János már az ország 2/3-ára tette ezt. (Ráth, 1861b, p. 189) Emiatt felmerült kérdésként, hogy az osztályozási rendet

bevezethetik-e azon vármegyékben, ahol a telekkönyv még nem készült el. Az alválasztmány erre tekintet nélkül kívánta az új osztályozási sorozatot bevezetni, amely álláspontot Széher Mihály képviselte a vitában. (Ráth, 1861b, p. 189) Ez ellen Deák Ferenc szólalt fel először, (Ráth, 1861b, pp. 187-188) majd hozzá csatlakozva többen is ismertették a telekkönyv kapcsán felmerülő polémiákat, (Ráth, 1861b, pp. 194-195) amelynek következtében az Országbírói Értekezlet különbséget tett azon törvényhatóságok között, (Ráth, 1861b, p. 196) amelyekben a telekkönyvet még nem vezették be és azok között, amelyekben már bevezették. A telekkönyvezett vármegyékben és szabad királyi városokban az új osztályozási rendet kellett alkalmazni, míg azokban, ahol hiányzik a telekkönyv, az 1840:22. tc.-ben megállapított, osztályozási rendet némi módosításokkal tartották fenn. (Óvári, 1871, pp. 60-61) Az alválasztmány tervezetében még csak minimális eltérések voltak az osztályozás tekintetében a telekkönyvvel rendelkező és nem rendelkező vármegyék között, ugyanis a hitbér és az ősi adósságok privilegizált helyzetét tartották volna csak fenn (Ráth, 1861a, p. 119), így jelentős változással járt az Országbírói Értekezlet döntése a tervezethez képest.

A telekkönyvbe bekebelezett ingatlan esetén a kedvezményezett követelések köre részben követte az 1840:22. tc. rendelkezéseit. E tartozások továbbra is megelőzték a betáblázott jogosult követeléseit. Az első osztály első elemeként megmaradtak a csódtömeg kezelésének, összeírásának, becslésének és eladásának költségei, viszont ebben az esetben csupán az adott ingatlan kapcsán felmerült költségek megfizetése részesült e kedvezményben. Emellett az 1840:22.tc.-hez képest kikerültek a vagyonsbukott tartása kapcsán felmerült kiadások, valamint a perügyelő díjazása. A perügyelő munkadíja azonban nem tűnt el végleg a kedvezményezett köréből, csupán a 7. helyre szorult. A második helyre a megyei törvényszék tartása kapcsán felmerülő költségek arányos része került, amelynek pontos rendelkezéseit az első magyar csódtörvényt módosító 1844:7. tc.-ből vette át az alválasztmány. Az 1840:22. tc.-hez képest jelentősen előrébb került a csőd megnyitását megelőző egy évről hátramaradt, a cselédek betáblázott ingatlanhoz kapcsolódó bére, valamint az ingatlanon való gazdálkodáshoz kötődő szolgálatért járó bér szintén egy évre visszamenőleg, ugyanis a harmadik helyre léptek előre. Ezek a követelések az 1840. évi törvényben még a második osztályban voltak találhatóak.

A közadóbeli tartozások megtartották kedvezményezett pozíciójukat, így negyedikként kerülhettek kielégítésre, azonban a korábbi törvénnyel ellentétben csupán egy évre visszamenőleg voltak követelhetők. A kéményseprő bére a csődöt megelőző egy év vonatkozásában is megőrizte előnyös helyzetét. A jelentős változásokat az jelentette, hogy a közhivatali letétek kedvező kielégítési helyét az alválasztmány megszüntette, valamint, hogy nem tartotta indokoltnak azt, hogy az orvos díjazásának és a temetési költségeknek kifizetése megelőzzék a követelését betáblázó hitelezőét. (Ráth, 1861a, pp. 118-119) Deák Ferenc fel is lépett az Országbírói Értekezlet tanácskozásán ezen megoldással szemben. (Ráth, 1861b, pp. 187-189) Ezt azzal indokolták az alválasztmány tagjai, Fabinyi Teofil és Széher Mihály, hogy a letétek kielégítése a betáblázott hitelezők előtt sértené az OPTK bevezetése óta fennálló telekkönyvi alapelvet, miszerint mindenki előzetesen tájékozódhat e közhitelű nyilvántartásból az adósa vagy leendő adósa vagyoni helyzetéről. (Ráth, 1861b, pp. 187-188; Fabinyi Teofil: „mi a telekkönyvből magából ki nem foly, annak a telekkönyvezett ingatlanságokból elsősege nem lehet.”- Ráth, 1861b, p. 190) Ezen okból az ezt pártolók a letét telekkönyvi bejegyzését követelték meg annak elsőbbségéhez. (Ráth, 1861b, pp. 191; 194-195) A letétek privilegizált osztályozási helyét ezen okokból Deák érvei ellenére elvetették a tanácskozás során.

Az orvosi díj, a gyógyszerészek díja és a temetési költségek felvétele a kedvezményezett követelések közé az alválasztmány tagjainak egyetértésével Deák indítványára az Országbírói Értekezlet tagjai körében támogatásra talált a plenáris tanácskozáson, (Ráth, 1861b, pp. 187-189) így megelőzve a betáblázott jelzálogos követelést a 8. és 9. helyre lépett.

Szintén az új osztályozási rendhez köthető az az anomália, hogy a jelzáloggal terhelt ingatlan tartozékának értéke a külön csódtömeghez vagy az általános csódtömeghez sorolandó-e a kielégítés alkalmával, tehát kiterjed-e rá a zálogjog. (Ráth, 1861b, p. 127) E kérdés abból fakadt, hogy az OPTK értelmében ezen tartozék az ingatlan része, míg a magyar magánjog az ingók közé sorolta, így az osztrák szabályok átvétele esetén a külön csódtömeghez tartozik, míg a magyar szokásjog az általános tömeghez sorolta volna. (Ráth, 1861b, pp. 127; 197-198) Deák javaslata hatására az Országbírói Értekezlet amellel határozott, hogy a magyar szokásjogot tartásuk fenn e kérdésben, tehát a tartozékot a csőd fennállta alatt eladni nem

lehet az ingatlantól elkülönítve, de a kielégítéskor az általános csődtömeghez számítandó. (Apáthy, 1887, p. 44) Melczer István javaslatára az 1854. évi osztrák bányatörvény értelmében a bányák tartozékainak minősülő ingók kivételt képeznek e rendelkezés alól. (146. Kaiserliches Patent vom 23. Mai 1854, p. 572; Szivós, 2018, p. 628) A rendelkezés fenntartása amiatt is indokolt volt, mert az osztrák bányatörvény fenntartása mellett határozott az Országbírói Értekezlet. (Gedeon, 2018, p. 51)

A betáblázással terhelt ingatlanjavakhoz hasonlóan külön csődtömeget képezett az ITSZ értelmében a záloggal terhelt ingó vagyon, amely esetében az orvosi díj és a temetési költségek kivételével megegyeztek a kedvezményezett követelések a korábban ismertettekkel. A bányatörvényhatóság alá tartozó vagyont szintén elkülönítette az Országbírói Értekezlet. Az általános csődtömeg kapcsán pedig csekély korrekcióval fenntartották az 1840:22. tc. rendelkezéseit.

5. Az osztrák csődjogi szabályok „öröksége”

A bécsi gazdasági élet meghatározó bankháza, az Arnstein & Eskeles 1859. április 4-én délben bejelentette fizetéseinek megszüntetését, (Tomka, 2000, p. 7; Pénzügyi szemle, 1859, p. 1) amely gazdasági társaságnak bukása alapjaiban rengethette volna meg az osztrák főváros pénzvilágát. (A bécsi bukott Arnstein és Eskeles kereskedőházak, 1860, p. 10) Ennek megakadályozására honosította meg az osztrák csődjogban a csődönkívüli kényszeregyezséget az 1859. május 18-ai igazságügyi és kereskedelmi miniszteri rendelet, (Bécsi dolgok, 1862, p. 1; 90. Verordnung der Minister der Justiz und des Handels vom 18. Mai 1859, pp. 235-240) amelyet a kihirdetésével azonnal hatályba is léptettek. Az új jogintézménynek köszönhetően a bankház sikeresen megmenekült 1861 januárjában. (Bécsben a vagyombukott Arnstein és Eskeles kereskedőháznak, 1861, p. 10)

A csődönkívüli kényszeregyezés hatályát az igazságügyi és a kereskedelmi miniszter 1859. június 15-ei rendelete terjesztette ki Magyarországra. (108. Verordnung der Minister der Justiz und des Handels vom 15. Juni 1859, pp. 256-260; Halmos, 2014, pp. 223-224) A bevezetések a Pesti Napló még bizakodva fogadta a kényszeregyezséget, (Gazdasági és kereskedelmi szemle. Temesvár, 1859, p.1.) de bő másfél évnyi gyakorlati alkalmazást követően az alválasztmány egyhangúlag döntött ennek megszüntetésének szükségességéről. E döntést a gazdasági élet részéről is támogatta a pesti szabad nagykereskedői testület és a pesti szabad polgári kereskedelmi testület. E határozat mellett két jelentős indokot hozott fel az alválasztmány: 1. az egyezés érdekében hitelezői többség összejátszhatott az adóssal, így megkárosítva a kisebbséget, 2. a tulajdon szentségének és a magánjog alapelveinek sérelmét látták a korszakban abban, hogy a csődönkívüli kényszeregyezés során valamely hitelezőt akarata ellenére fosztják meg örökre követelésétől. (Ráth, 1861a, pp. 128-129) Az eljárással szembeni elégedetlenséget hűen tükrözi, hogy Széher Mihály, Kiss Andor, Tóth Lőrinc és Rudnyánszky Béla is az Országbírói Értekezlet tanácskozásán azt javasolta, hogy a csődönkívüli kényszeregyezésbe bele nem egyező adósok utólag az eljárás lezárultát követően érvényesíthessék fennmaradó követeléseiket a megkötött egyezséget figyelmen kívül hagyva. (Tóth Lőrinc: „Már magában ezen fogalom: egység, melyre valakit kényszerítenek, oly jogi absurdum, melyhez hasonló nincsen.”) (Ráth, 1861b, pp. 203-205) Még annak ellenére is, hogy e határozattal az Értekezlet tárgyalásainak egyik legfontosabb alapelvét, a visszaható hatály tilalmát kérdőjelezték volna meg. (Képešsy, 2019, p. 26) Tóth Lőrinc szerint ezáltal a „hitelezők elrablott követeléseinek” visszaszerzésére biztosítanak alkalmat. Érvelésük az ülést vezető országbíró is meggyőzni látszott, amikor a vita lezárása előtt Ráth Károly is hozzászólt a kérdéshez. (Ráth, 1861b, pp. 205-207) Az eredeti javaslat kidolgozását végző alválasztmányban tagként résztvevő ügyvéd ezekre válaszul kifejtette, hogy a hitelezőknek biztosított joggal már megszerzett jogokat sértenének meg, akár újabb csődöket idéznének elő, mivel az adós viszonyait az egyezés ismeretében rendezte, amelyet a kielégítésre jelentkező hitelezők felboríthatnak. Emellett az egyezséget elfogadó hitelezőket is hátrányosan érintené a visszaható hatály, mivel ők is a jogszabály ismeretében hozták döntéseiket, így elképzelhető, hogy nem fogadták volna el az egyezségi ajánlatot, ha tudják, hogy később ismételt követelhetik követeléseiket. Ezen érvelést elfogadva az alválasztmány eredeti javaslatát őrizték meg, miszerint a csődtörvény visszaállításig befejezett csődönkívüli kényszeregyezségek bevezetett tényeknek tekintendők, így Széher Mihály indítványát éppen a citált alapelvhez való ragaszkodás okán elutasították. (Ráth, 1861b, p. 207) Az értekezlet szintén az alválasztmány javaslatához igazodva a folyamatban lévő kényszeregyezségi eljárások

megszüntetése mellett döntött, így azoknak csődperekké kellett alakulniuk, amelyet a magyar csődjogi szabályok szerint kellett elbírálni. (Ráth, 1861a, p. 129)

Az alválasztmány emellett javasolta a visszaható hatály tilalmának kimondását a folyamatban lévő csődeljárásokra, miszerint az 1840:22. tc. hatálya csupán az ITSZ által meghatározott időpont utáni jogcselekményekre és jogviszonyokra terjedjen ki. (Ráth, 1861a, p. 108)

Az Országbírói Értekezlet elfogadta az előterjesztést, amelynek következtében fenntartotta az 1853-ban bevezetett osztrák ideiglenes csődrendtartást a folyamatban lévő eljárásokra. Az ITSZ-t az országgyűlés az uralkodói feloszlatás miatt nem fogadta el, így a M. Kir. Curia határozott ennek azonnali hatályba léptetéséről, amelynek időbeli hatálya így 1861. július 23-án kezdődött. (Szeniczey, 1862, p. 161) Az Országbírói Értekezlet határozatai törvényhozói jóváhagyás hiányában ennek következtében szokásjogi úton érvényesülhettek. (Meszer, 1897, pp. 5-6)

6. Az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok csődjogi rendelkezései a gyakorlatban

Az ITSZ-ben bevezetett új osztályozási rend jelentősen megváltoztatta a gyakorlatban is a csődperek lefolyását. A jelentős kérdések akörül összpontosultak, hogy mely vagyonelemek tartoznak a külön tömeghez és mely tartozások sorolhatók ebbe a körbe, mivel ezeknek a követeléseknek jóval nagyobb lehetősége nyílt arra, hogy kielégítésre kerüljenek.

Az általam vizsgált ügyben az egyik leginkább vitatott kérdés volt ennek megfelelően, (MNL CSCSMLSZ VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 1891/68.) hogy a jelzáloggal terhelt ingatlanon lévő beruházások és felülepítmények az általános csődtömeghez vagy a külön tömeghez sorolandók-e. A Bogdanovits testvérek csődperében az elsőfokon eljáró Nagybecskereki Kir. Törvényszék a mezőgazdasági ingatlanokon tett beruházásokért és felülepítményekért megítélt összeget a külön tömeghez csatolta, így a jelzálogos hitelezők kielégítésére kívánta fordítani. Ezt a döntését a Szegedi Kir. Ítéltábla 1891. november 26-án tartott ülésén helybenhagyta. Az ítéltáblai ítélet indokolásában viszont felismerhető a korábbiakban ismertetett vita az ingatlan tartozékai kapcsán. Az ítéletben ugyanis először a beruházásokat és felülepítményeket tartozékként jelölték meg, amely szövegezést később szótöbbséggel javította az ügyben eljáró bírói tanács. (A kihúzott szövegrész: „A megítélt összeg tehát a telekkönyvezett ingatlanok tartozékát helyettesíti s így, minthogy az ingatlan tartozékai szintén ingatlan vagyonnak tekintendők.”-MNL CSCSMLSZ VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 8899/1891.) Ennek oka az lehetett, hogyha tartozéknak tekintették volna ezen vagyonelemeket akkor az ITSZ értelmében ez az általános csődtömeg részét képezte volna. Kolosváry Bálint szerint a magyar jog a fundus instructust (a gazdasági felszerelést, berendezést) ingónak és így tartozéknak tekintette, (Kolosváry, 1942, p. 14; Fundus, 1900, p. 724) de a magyar jogszabályokban a tartozéknak kifejeződésedett ismérvei nem voltak. (Nyáry, 1907, pp. 497-498) A fogalmak figyelembevételével a felülepítmények és a beruházások pontos tárgyát a levéltári forrásokból nem ismerve, a tárgyalt vagyonelemek inkább tartozékként lennének definiálhatók álláspontom szerint. Az ítéltábla viszont arra az álláspontra helyezkedett, hogy a telekkönyvbe bejegyezhető jogok a külön csődtömeghez sorolandók, mivel azon jelzálogjogot szerezhettek a hitelezők. („A megítélt összeg tehát azt a jogot helyettesíti, a mely a telekjegyzőkönyvekben Bogdanovits Vilibald és Bogdanovits Virgil javára bejegyeztetett, s így minthogy Bogdanovits Vilibaldnak és Bogdanovits Virgilnek a telekjegyzőkönyvbe bevezetett s utóbb érvényesített igényökre a hitelezők jogérvényesen zálogjogokat nyertek, a telekjegyzőkönyvben bejegyzett igény fejében megítélt összeg, a nyert telekkönyvi zálogjogok alapján mindenek előtt a jelzálogos hitelezők kielégítésére fordítandó.”- MNL CSCSMLSZ VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 8899/1891.) Az ítéltábla döntése ésszerű volt, mivel az adósok csupán az ingatlanok hasznobérlői voltak, így a tartozékoknak az általános csődtömeghez sorozása jelentősen elnehezítette volna kielégítését. Ezzel összhangban az ítéltábla a „római katolikus egyház átalakítására s jó karban behelyezésére fordított beruházás fejében” megítélt követeléseket is a külön csődtömeghez sorolta, amelynek megfelelően megváltoztatta a Nagybecskereki Kir. Törvényszék korábban ellentétes ítéletét. (Az ítéletnek ennek a részénél is szótöbbséggel javították utólag a tartozék kifejezést, így eredetileg ezt a vagyonelemet is a tartozékok körébe sorolhatta a bíróság.) A jogeset tehát arra utal, hogy a tartozékot az OPTK szabályaihoz igazodva az ítéltábla eredetileg az ingatlan részeként tekintette, (Homoki-Nagy, 2007, p. 22) azonban az ITSZ ezzel ellentétes rendelkezései miatt korrigálták az ítélet indokolását.

Ezzel azonos probléma merült fel a tömeggondnok és a csődválasztmány jogszerűtlen eljárása nyomán megítélt követelések kapcsán is, mivel kétséges volt, hogy e követelések a csődtömeg mely részéhez sorolhatók. (MNL CSCSMLSZ VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 8899/1891.) Ez a kérdés viszont könnyebben eldönthető volt, mivel a csődtömeg kezelői a jelzálog alatt lévő ingatlanok gyümölcseit (termények értékesítése és ingatlanok haszonbérbeadása) utalták ki a maguk számára, amelyek az ITSZ 9.§-a értelmében egyértelműen a hitelezőket illette volna meg. Ennek megfelelően ezen adósi követelést a külön csődtömeghez sorolta a Nagybecskereki Kir. Törvényszék. (MNL CSCSMLSZ VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 1347/csőd894.)

Az ITSZ-ben megváltozó eljárási szabályok körüli jogértelmezési probléma is megjelent a vizsgált esetben. A Budapesti Kir. Ítéltábla ugyanis megsemmisítette a Nagybecskereki Kir. Törvényszék valódisági és osztályozási ítéletét arra hivatkozva, hogy a törvényszék az ITSZ rendelkezéseit figyelmen kívül hagyva nem különítette el egymástól az általános és a külön csődtömeget a valódisági ítéletében. (MNL CSCSMLSZ VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 1697/1887.) Az ítéltábla álláspontja szerint ugyanis már a valódisági ítéletből ki kell tűnnie, hogy mely követelés mely csődtömegből elégitendő ki. („A törvény ezen rendelkezésének célja kétségtelenül az, hogy a valódisági ítélet által, melynek az osztályozási (sorozati) ítélet csak egyszeri végrehajtását, folyamatát képezi, ne csak magának a követelés valódiságának kérdése, hanem egyúttal mindjárt az a kérdés is eldöntessék, hogy a követelés melyik tömegből nyerjen kielégítést.”-MNL CSCSMLSZ VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 1697/1887.) A másodfokú bíróság álláspontja szerint e kérdések eldöntése az osztályozási ítéletre nem hagyhatók, ahol már ennek eldöntéséről rendelkezett a törvényszék. Az ítéltábla az ITSZ 6.§-ára hivatkozott végzésében, amely szerint a telekkönyvi ingatlanvagyonra betáblázott követelésekre vonatkozó végirat perügylő általi benyújtása után a csődbíróság azonnal köteles az ingatlanvagyonra betáblázott követelések kapcsán a valódisági ítéletet meghozni tekintet nélkül az általános csődtömege. (Az 1872-ben kezdődő csődperben 1877-ben született meg a valódisági ítélet.) Az elsőfokú bíróságot emiatt új ítélet hozatalára kötelezte az ítéltábla. A M. Kir. Curia az ítéltábla végzését azonban megváltoztatta (A töredékes levéltári források miatt a M. Kir. Curia indokolása sajnálatos módon nem megismerhető.), így a valódisági ítélet érdemleges elbírálására utasította, amely során az ítéltábla sem rendelkezett a követelések általános és különös vagyontömegekre való felosztásáról. (MNL CSCSMLSZ VII. 1. 1891. I. b. 8469/1887.)

7. Összegzés

Az ITSZ elkészültét közvetlenül követő időszakból a szegedi törvényszék gyakorlatából egyetlen csőddel kapcsolatos irat maradt fenn. Rosenthal Lajossal szemben M. Fischels Söhne bécsi kereskedők kívántak fellépni. Rosenthalt csalással vádolták egy kereskedelmi ügylet kapcsán, amely tartozás kiegyenlítésére kívánták szorítani a büntetőeljárás megindításának kilátásba helyezésével. Az érintett személlyel szemben azonban időközben megnyílt a csőd, így eleget tenni a felhívásnak nem lett volna képes. Emiatt a perügylő a számára megküldött irat visszaküldését javasolta, azonban a törvényszék ehelyett vizsgálatot rendelt el a vagyonbukott ellen az 1840:22. tc. és az 1844:7. tc. alapján. (MNL CSCSMLSZ IV. B. 1122. a. 1. d.) Az 1862-ből fennmaradt iratokból levonható a következtetés, hogy az újjáalakuló bírósági fórumok az ITSZ csődjogi rendelkezéseit már szokásjogi úton alkalmazták.

A csődjoggal kapcsolatos szakirodalomban általános az az álláspont, hogy az Országbírói Értekezlet csekély változásokat hozott az 1840:22. tc. csődjogi rendelkezéseihez képest. (Messinger, 1911, p. 103; Horváth, 2006, p. 481) Ez az ősiség és a jogegyenlőség kapcsán helyes megállapítás, mivel inkább csak formai kiigazítások kerültek be e változások miatt az ITSZ-be. A telekkönyvhöz kapcsolódó változások azonban jelentős strukturális változásokat hoztak az 1840:22. tc. által szabályozott csődper lefolyásában. Az eljárási szabályok is jelentősen kedveztek a követeléseiket a telekkönyvbe bejegyzők számára (Ezek hatékonysága viszont megkérdőjelezhető figyelembe véve azt, hogy a vizsgált esetben legalább húsz évre volt szükség ahhoz, hogy a jelzáloghitelezők követeléseikhez jussanak.), azonban az osztályozási struktúra átalakítása még fokozottabb jelentőséget tulajdonított ennek. A vizsgált jogeset is részben igazolja ezt, ugyanis általános csődtömeg nem maradt, így csak a jelzáloghitelezőknek maradhatott reménye követeléseik kielégítésére. (MNL CSCSMLSZ VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 1347/csőd894.) A csődjogi szabályok átalakításának jelentőségét mutatja az is, hogy az első magyar csődtörvény atyjának

tekinthető Deák Ferenc is aktívan bekapcsolódott az osztályozási rendről és a telekkönyvhöz kapcsolódó módosításokról szóló vitába, mivel az ezzel foglalkozó alválasztmány munkájában a témában szerzett kiemelkedő ismeretei ellenére sem vett részt. Érzékelve az alapvető változtatásokat kért magyarázatot az alválasztmány tagjaitól azoknak okáról. (Ráth, 1861b, p. 187)

Az alválasztmány a módosításokkal keresztülvitte a Széher Mihály által megfogalmazott alapelvet, miszerint „a telekkönyvnek szentnek kell lenni” (Ráth, 1861b, p. 188), így vált a csődeljárás kulcselemévé a telekkönyvi nyilvántartás. A bírói gyakorlat is kiemelten kezelte a bemutatott jogeset tanúsága szerint a jelzőhitelezők követeléseit. Ennek következtében Zsoldos Ignác helyesen állapította meg az alválasztmány tervezetéről, hogy az nem csupán kiigazítása a korábbi szabályozásnak, hanem „egészen új csődosztályzati projectum” (Ráth, 1861b, p. 184) volt, amely nyilvánvalóan szoros kapcsolatban állt a telekkönyv fenntartásával Magyarországon.

Felhasznált irodalom

Könyvek

APÁTHY István (1887) A magyar csődjog rendszere. I. k. Budapest, Eggenberger. 231. p.

DEÁK Ágnes (2009) Polgári átalakulás és neoabszolutizmus 1849-1867. Budapest, Kossuth. 104. p. ISBN 9789630956932

HERCZEGH Mihály (1872) A csődtörvénykezés Magyarországon és Erdélyben. Pest, Pfeifer Ferdinánd. 303. p.

HORVÁTH Attila (2006) A magyar magánjog történetének alapjai. Budapest, Gondolat. 557. p. ISBN 9639610194

KOI Gyula (2013) Évszázadok mezsgyéjén. Négy magyar közigazgatás-tudós útkeresése és életpéldája. Budapest, Nemzeti Köszolgálati Egyetem. 178. p. ISBN 9786155344411

MÁTHÉ Gábor (1982) A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867-1875. Budapest, Akadémiai Kiadó. 239. p. ISBN 9630527162

MESZER Artur (1897) Országbírói értekezlet (21. és 156.§§) és osztrák polgári törvénykönyv. Budapest, Politzer. 72. p.

RÁTH György (1861a) Az országbírói értekezlet a törvénykezés tárgyában. I. k. Pest, Landerer és Heckenast. 471. p.

RÁTH György (1861b) Az országbírói értekezlet a törvénykezés tárgyában. II. k. Pest, Landerer és Heckenast. 294. p.

ÓVÁRI Kelemen (1871) A csődrendszer. Tekintettel a nevezetesebb külföldi csődtörvényekre, s különösen a magyar csőd és csődeljárás részletes ismertetése. Pest, Eggenberger. 214. p.

SZENICZEY Gusztáv (1862) A magyar csődtörvény és csődeljárás. Pest, Heckenast. 235. p.

TOMKA Béla (2000) A magyarországi pénzügyintézetek rövid története 1836-1947. [Budapest], Aula. 184. p. ISBN 9639215724

Könyvrészletek

Fundus (1900). In: MÁRKUS Dezső. Magyar jogi lexikon. III. k. Budapest, Pallas. p. 724.

Magdolna GEDEON (2018) Die Geschichte der Bergrechtskodifikation in Ungarn. In: Mária HOMOKI-NAGY – Norbert VARGA. Codification Achievements and Failures in the 19th-20th Century. Szeged, University of Szeged. pp. 47-56. ISBN 978963306

HALMOS Károly (2014) A csődtörvény csődtörténete. Kultúrtörténet és közéleti történetírás (public history). In: MANHERCZ Orsolya. Historia critica. Tanulmányok az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Történeti Intézetéből. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. pp. 221-227.

ISBN 9789632845425

Mária HOMOKI-NAGY (2017) Geschichte der zivilrechtlichen Kodifikation. In: Gábor MÁTHÉ. Die Entwicklung der Verfassung und des Rechts in Ungarn. Budapest, Dialóg Campus. pp. 451-500. ISBN 9786155680915

KOLOSVÁRY Bálint (1942) A dologi jog általános tanai. In: SZLADITS Károly. Magyar magánjog. V. k. Budapest, Grill. pp. 6-102.

Krisztina, KORSÓSNÉ DELACASSE (2011) Die Anfänge des ungarischen Konkursrechts. In: Gábor Béli et al. Institutions of Legal History with Special Regard to the Legal Culture and History. Bratislava-Pécs, Publikon. pp. 67-75. ISBN 9786155001383

NYÁRI Jenő (1907) Tartozék. In: MÁRKUS Dezső. Magyar jogi lexikon. VI. k. Budapest, Pallas. pp. 497-498.

Folyóiratok

A bécsi bukott Arnstein és Eskeles kereskedőházak (1860) Politikai Ujdonságok, 6. évf. 1. sz. p. 10.

BALOGH Elemér (2011) Császár Ferenc szerepe a magyar váltójog kifejlődésében. Jogtörténeti Szemle, 13. évf. 2. sz. pp. 1-9. ISSN 0237-7284

BALOGH Judit (2017) A felsőbbírászkodás megszervezése Debrecenben. Jogtörténeti Szemle, 19. évf. 1-2. sz. pp. 57-63. ISSN 0237-7284

Bécsben a vagyonbukott Arnstein és Eskeles kereskedőháznak (1861) Politikai Ujdonságok, 7. évf. 1. sz. p. 10.

Bécsi dolgok (1862) Pesti Napló, 13. évf. 232. sz. p. 1.

DEÁK Ágnes (2017) Desseffy Emil újfajta közvetítő szerepben – 1860-1861. Századok, 151. évf. 3. sz. pp. 549-573. ISSN 0039-8098

Gazdasági és kereskedelmi szemle. Temesvár (1859) Pesti Napló, 10. évf. 165. sz. p. 1.

HALMOS Károly – KLEMENT Judit (2013) Értékek a romok között. A csődperekben ránk maradt iratfajtákról és forrásértékükről. Korall, 14. évf. 54. sz. pp. 141-152. ISSN 1586-2410

HOMOKI-NAGY Mária (2007) Az Osztrák Polgári Törvénykönyv és a kiegészítés. Jogtörténeti Szemle, 9. évf. 3. sz. pp. 16-24. ISSN 0237-7284

HOMOKI-NAGY Mária (2017) Egy új nemzeti kódex szükségessége. Megjegyzések a polgári jogi kodifikáció történetéhez. Jogtörténeti Szemle, 19. évf. 3. sz. pp. 45-48. ISSN 0237-7284

HORVÁTH Attila (2004) Az első magyar kereskedelmi társaságokról szóló törvény. Jogtörténeti Szemle, 6. évf. 4. sz. pp. 7-15. ISSN 0237-7284

KERTÉSZ Gábor (2007) Csődeljárás és csődbüntetés a reformkorban. Jogtörténeti Szemle, 9. évf. 1. sz. pp. 40-46. ISSN 0237-7284

Imre KÉPESSY (2017) Strafrechtliche Fragen an der Konferenz der Landesrichter. Rechtsgeschichtliche Vorträge, 73. pp. 78-86. ISSN 1218-4942

KÉPESSY Imre (2019) „Amikor a közjogi tekintetek a magánjogi érdekekkel összeütközésbe hozattak” – szuverenitáskérdések az Országbírói Értekezlet ülésein. Jogtörténeti Szemle, 21. évf. 3-4. sz. pp. 23-30. ISSN 0237-7284

MESSINGER Simon (1911) A csődjog az országbírói értekezleten. Kereskedelmi jog, 8. évf. 6. sz. pp. 101-104.

Pénzügyi szemle. Pest (1859) Pesti Napló, 10. évf. 103. sz. p. 1.

SZIVÓS Kristóf (2018) A köszénbányászati jog adományozásának egyes kérdései. Acta Universitatis Szegediensis. Forum. Publicationes Discipulorum Iurisprudentiae, 1. évf. 1. sz. pp. 627-658.

Országgyűlési irományok

Az 1869-dik évi ápril hó 20-dikára hirdetett országgyűlés Képviselőházának irományai (KI) (1870) III. k. Pest, Deutsch-féle Könyvnyomda. p. 400

Jogforrások

146. Kaiserliches Patent vom 23. Mai 1854, womit für den ganzen Umfang der Monarchie ein allgemeines Berggesetz erlassen wird. Reichsgesetzblatt für das Kaiserthum Oesterreich 1854/53.

90. Verordnung der Minister der Justiz und des Handels vom 18. Mai 1859, womit für diese Kronländer ein Vergleichsverfahren bei Zahlungseinstellungen von protokollirten Handels- und Gewerbsleuten und Fabrikanten zugelassen und geregelt wird. Reichsgesetzblatt für das Kaiserthum Oesterreich 1859/25.

108. Verordnung der Minister der Justiz und des Handels vom 15. Juni 1859, womit die Anwendbarkeit der Verordnung vom 18. Mai 1859. Nr. 90 des Reichs-Gesetz-Blattes, über das Vergleichsverfahren bei Zahlungseinstellungen von protokollirten Geschäftsleuten erweitert wird. Reichsgesetzblatt für das Kaiserthum Oesterreich 1859/29.

Levéltári források

Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Megyei Levéltára, Szeged (MNL CSCSMLSZ) Szegedi Kir. Ítéltábla iratai VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 1891/68.; 8899/1891.; 1347/csőd894.; 1697/1887.; 8469/1887. (Bogdanovits Vilibáld és Virgil csődügye)

MNL CSCSMLSZ Szeged szab. kir. város Visszaállított Törvényszékének iratai. IV. B. 1122. a. Polgári perek 1861-1863. 1. d.